

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

== Izpitna pola 2 ==

Razčlemba izhodiščnega besedila

Petek, 23. avgust 2024 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese naliveo pero ali kemični svinčnik.

Priloga z neumetnostnim besedilom in konceptni list sta na perforiranih listih, ki ju kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pola in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 17 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 90. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 3 prazne.

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

L

Konceptni list

M 2 4 2 1 0 3 1 2 0 5

Priloga k izpitni poli 2 (M242-103-1-2)

air Beletrina

Kaj moramo vedeti o Karlu Destovniku Kajuhu?

Silva Ponikvar in Karel Destovnik Kajuh

Piše: **Sanja Podržaj** – 21. julij 2022

[U] Decembra 2022 bo minilo sto let od rojstva Karla Destovnika Kajuha. Pesnik je umrl pri komaj enaindvajsetih letih, a je za seboj pustil bogato zapuščino v verzih in pismih.

[1] Bil je upornik z razlogom

Karel oziroma Karol ali Karli, kot so ga ljubkovalno klicali najbližji, se je rodil leta 1922 v Šoštanju kot nezakonski otrok hčerke premožne meščanske družine in preprostega delavca. Tako je že zgodaj izostril čut za razredno neenakost in okusil surovost delavskega življenja. Njegove najzgodnejše ohranjene pesmi sežejo v leto 1938, ko je bil star komaj šestnajst let. Trdo življenje svojega očeta, dedka in strica, ki je bilo prežeto z alkoholizmom, je popisal v ciklu *Obrazi*, v katerem pokaže neverjetno razumevanje brezizhodnosti situacije, v kateri so bili delavci prisiljeni živeti. Zaradi vse večjega kulturnega in političnega udejstvovanja je bilo njegovo izobraževanje na gimnaziji v Celju postavljeno na stranski tir, kot opisuje v pesmi *Pismo iz internata*: »A tu govorijo o drugih rečeh: / o zvezdah in kraljih nam tu govorijo ... / o trenjih tam zunaj in živih ljudeh / pa vselej skrivnostno molčijo ...«

[2] Prekmalu je odrastel

Kot večina mladih ljudi, ki so bili potisnjeni v izredne razmere vojnega časa, je bil tudi Karel prikrajšan za brezskrbno mladost. Kot pravi v verzih *Naše pesmi*: »*Biti mlad v teh težkih časih, / to se pravi / brez mladosti biti mlad, / zreti starega sveta propad, / skrivati premnogo nad, / to se pravi biti mlad ...*« Leta 1940 je bil iz gimnazije izključen, saj so pri njem zasegli ilegalno pismo, s katerim naj bi širil komunistične ideje. Ob okupaciji leta 1941, ko mu je bilo devetnajst let, je napisal cikel pesmi *Okupacija*, v katerem opisuje svojo izkušnjo v srbskem taborišču, v katerem je preživel štirinajst dni. Ko pa se je vrnil v domači kraj, so ga zaprli, kar popisuje v udarni pesmi *Pet in dvajset*, ki izpričuje neizmerno trpljenje, a tudi neizmerno upanje: »*Proč jo vržeš, če pretesna je obleka. / Človek, novi človek vstal bo iz človeka!*«

[3] Njegova stalnica je bila nestalnost

Mladi poet je z neogibnim pobegom v Ljubljano izgubil dom in se do konca življenja ni več ustalil. Tudi bivanje v glavnem mestu je bilo polno negotovosti in skrivanja. Leta 1943, še preden so se razmere zanj zaostrele, je spoznal Otona Župančiča, ki ga je sprejel z naklonjenostjo. Karel Destovnik je v tem obdobju ustvaril svojo najboljšo poezijo. Njegove pesmi so postale znane in se s prepisovanjem skrivaj širile po Ljubljani ter tako bodrile prebivalce okupiranega mesta. Leta 1943 se je tudi poimenoval Kajuh, po domačem imenu kmetije njegovih prednikov v Šoštanju.

OBRNITE LIST.

4 Imel je jasno načrtano poetiko

Njegova dela pričajo o tem, da je minila doba »tihih pesmi«, »solzá« in »vzdihov«. Najčisteje to izrazi v pesmi *Poetom*, v kateri pesnike »groznih dni« poziva k aktivistični poeziji, ki bo v ljudeh vzbudila pogum in jim dala moč za upor, pravi: »Ne peti, / rjoveti / bi morali v teh dneh, / poeti.« Piše s preprostimi besedami in ne eksperimentira s formo, a čar njegove poezije ni v tem. Z besedami je znal naslikati živo podobo svojega časa, njegove pesmi so izredno pripovedne in ob branju se nam njihova vsebina dobresedno izriše pred očmi. Je namreč izredno stvarjen in ne zahaja v abstrakcije ter ne uporablja zapletenih metafor. Ta slog pa pravzaprav pritiče njegovi poetiki, ki kliče po poeziji za ljudi.

5 Močno je ljubil

Kljub temu da je Kajuh pozival k angažirani poeziji, v svojem srcu ni mogel streči nežnih čustev. Njegova prva ljubezen je bila Marija Medved, s katero ju je družilo kulturno udejstvovanje. V tem obdobju je napisal pesem *Ti in jaz*, ki v skladu z njegovo poetiko prerojenega sveta opisuje ljubezen med moškim in žensko, ki sta si tovariša, in se posmehuje erotični poeziji preteklosti, takole pravi: »A on je govoril: / »Nebeška opojnost je tvojih oči!« / Kaj meni nebeška opojnost oči! / Jaz ljubim ljudi, / ki gledati znajo z očmi!« V svojem klicu po enakopravnem odnosu je izjemno moderen, njegov pogled na ljubezen pa ni romantičen in morda prav zato učinkuje globlje ter uspe izpričati predvsem človeškost. Z Marijo sta se kmalu razšla. Svojo veliko ljubezen Silvo Ponikvar je spoznal v Ljubljani na silvestrovanju pred novim letom 1942. V tem letu sta ljubimca sredi okupirane Ljubljane le redko užila kanček normalne mladosti.

6 V korespondenci je izpričal eno najlepših ljubezenskih zgodb okupirane Ljubljane

Poleg Kajuhovih pesmi so se kot pomembno pričevanje o življenju v nenormalnih okoliščinah ohranila pisma, ki sta si jih pošiljala s Silvo Ponikvar v obdobjih njenega prvega in drugega zapora. V pismih se izražajo močna čustva ne le erotične ljubezni, temveč predvsem iskrenega tovarštva. Zaljublencema je v temnih časih uspelo prižgati plamen upanja, da bosta, potem ko bo skupni boj za svobodo in novo domovino končan, lahko uresničila svojo ljubezen, si ustvarila družino in vzgajala otroke v miru. Pa vendar se nista slepila – živela sta v nevarnih časih in kot upornika sta bila še posebej izpostavljena.

7 Njegov simbol upanja je postal češnjev cvet

Ljubezen do Silve je skupaj z ljubeznijo do domovine in upanja na njen preporod rodila Kajuhove najlepše in najbolj poznane pesmi. V ciklu *Ljubezenske* se napaja v spominih na kratko obdobje, ki sta ga s Silvo preživela v miru, osrednji simbol postane češnja, ki se je bohotila na vrtu hiše na Vošnjakovi 22. Njeni cvetovi so v mladih ljubimcih zbujali upanje v njuni zadnji skupni pomladi.

8 Pod češnjo je zakopal zaklad v pločevinasti škatli

25. avgusta 1943 je Karel Destovnik Kajuh zapustil Ljubljano in odšel v dolenske gozdove, »na varno«, med partizane na osvobojenem območju. Pred odhodom je na Silvino prošnjo zvezek svojih pesmi zakopal pod njuno češnjo. Pesmi so luč dneva ponovno ugledale, ko je bil Kajuh že pokojen.

9 Svojo prvo in edino zbirko je izdal v gozdu

V pozni jeseni leta 1943 je bila v osemindesetih izvodih natisnjena prva Kajuhova pesniška zbirka s preprostim naslovom *Pesmi*. Če je Kajuh pred odhodom verjel, da ga čaka »lahka in nenevarna služba«, kot je pisal Silvi, se je to z vsakim dnem v gverili izkazalo za manj resnično. Pozimi se je XIV. divizija podala z osvobojenega območja preko Hrvaške na Štajersko in na poti bila hude boje. Kajuh je uspel preživeti vse in se prebiti skoraj do domačega Šoštanja, ko je bil ustreljen.

10 Njegova pesem odmeva še danes

Karel Destovnik Kajuh je v svojih pesmih opisoval predvojni in vojni čas, ki je bil tudi čas revščine, neenakosti, diskriminacije, strahu in vsesplošnega nezaupanja. Občutja, ki jih ob teh družbenih pretresih izpoveduje, ostajajo aktualna še danes.

(Prirejeno po: Sanja Podržaj: Deset stvari, ki jih moramo vedeti o Karlu Destovniku Kajuhu, Airbeletrina, 21. julij 2022, <https://airbeletrina.si/deset-stvari-ki-jih-moramo-vedeti-o-karlu-destovniku-kajuhu/>. Pridobljeno: 21. 7. 2022.)

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Poimenujte podčrtane okoliščine nastanka izhodiščnega besedila.

Članek z naslovom <i>Kaj moramo vedeti o Karlu Destovniku Kajuhu</i> je napisala <u>Sanja Podržaj</u> .	
Objavljen je bil na spletni strani <u>www.airbeletrina.si</u>	
<u>21. julija 2022.</u>	
Namenjen je <u>bralcem in bralkam te spletne strani</u> .	

(2 točki)

2. Izhodiščno besedilo je razdeljeno na naslovje, uvodni del in odstavke, dodana je tudi fotografija.

Katere vloge imajo posamezni deli izhodiščnega besedila? Na črtice pred opredelitev vloge napišite črko ustreznega poimenovanja dela besedila.

_____ ponazoritev ene od podtem besedila	A naslov
_____ povzetek besedila	B uvodni odstavek
_____ napoved glavne teme besedila	C mednaslovi
_____ napoved podtem besedila	Č fotografija

(2 točki)

3. S katerim prevladujočim namenom je sporočevalka tvorila besedilo?

Sporočevalka je tvorila besedilo, da bi

- A bralce opomnila, da je minilo 100 let od Kajuhovega rojstva, in jih seznanila s prireditvami, ki bodo potekale ob tej priložnosti.
- B bralcem ob 100. obletnici Kajuhovega rojstva predstavila njegovo zapuščino – oba cikla pesmi, pisma in po pesnikovi smrti objavljene pesmi.
- C bralci ob 100. obletnici Kajuhovega rojstva natančneje spoznali pomembne dogodke v njegovem življenju.
- Č bralci ob 100. obletnici Kajuhovega rojstva ponovno ozavestili čas njegovega težkega življenja in pomen njegovega ustvarjalnega dela.

(1 točka)

4. 4.1. Dopolnite povedi o Kajuhovem življenju, tako da zahtevane podatke postavite v pravilno obliko in jih pravopisno pravilno napišete. Letnico napišite z besedo.

Karel Destovnik Kajuh se je kot nezakonski otrok leta 1922 rodil Mariji Vasle iz premožne

_____ meščanske družine in Jožetu Destovniku. Mladi par
(ŠOŠTANJ)

je nekaj časa živel v _____
(ZGORNJI JAKOBSKI DOL)

v _____. Karel je po končani osnovni šoli uspešno
(SLOVENSKE GORICE)

opravil sprejemni izpit za _____. V času
(CELJSKA GIMNAZIJA)

_____ izobraževanja je postajal vse bolj kulturno in politično aktiven.
(SREDNJA ŠOLA)

Njegove najzgodnejše ohranjene pesmi segajo v leto _____.
(1938)

_____, ko je bil star komaj šestnajst let. Pri devetnajstih letih je
napisal cikel pesmi *Okupacija*.

(3)

- 4.2. Kateri način razvijanja teme (slogovni postopek) prevladuje v zgornjem besedilu?

(1)

(4 točke)

5. 5.1. S pomočjo 4. in 5. odstavka izhodiščnega besedila tvorite krajše besedilo, v katerem boste navedli tri značilnosti Kajuhove poezije in jih tudi pojasnili. Prevladujoči način razvijanja teme (slogovni postopek) naj bo torej razlaganje z utemeljevanjem.

(4)

5.2. Podčrtajte besedilni vrsti, v katerih kot način razvijanja teme (slogovni postopek) prevladuje razlaganje z utemeljevanjem.

- predstavitev osebe
- komentar
- uradno vabilo
- publicistično poročilo
- novica
- ocena

(1)
(5 točk)

6. V verzih »*Biti mlad v teh težkih časih, / to se pravi / brez mladosti biti mlad, / zreti starega sveta propad, / skrivati premnogo nad, / to se pravi biti mlad ...*« Kajuh govori o svojem življenju med vojno.

S pomočjo podčrtanih delov besedila razložite, kako Kajuh v času vojne doživlja mladost. Odgovora napišite v večstavčni povedi.

– *brez mladosti biti mlad*

(2)

– *skrivati premnogo nad*

(2)
(4 točke)

7. Preberite dele slovarskih sestavkov besede *kraj*.**kraj¹** krája m (ä á)

1. del zemeljske površine, naseljen tako, da tvori zaključeno celoto: kraj ima veliko prebivalcev; preimenovati kraje; v tem kraju je več let služboval; odročen kraj; ekspr. prijazen kraj /.../ domači, rodni kraj *kjer je kdo doma, kjer se je kdo rodil* /.../

2. večji ali manjši del zemeljske površine: spoznal je veliko krajev; ta kraj je zasedel okupator / kraji so prenaseljeni / s kmetijstvom se ukvarjajo v mnogih krajih /.../

3. navadno s prilastkom manjši del zemeljske površine sploh: poiskal je pripraven kraj in se skril; pokazal je kraj, kjer sta se srečala; težko dostopen kraj / zborni kraj je pred šolskim poslopjem /.../

kraj² predl., star., z rodilnikom

za izražanje stanja ali premikanja v bližini, na strani česa; ob, zraven²: hiša stoji kraj gozda; vrbe rastejo kraj potoka / pot pelje kraj njive

// za izražanje usmerjenosti v bližino, na stran česa: pokopati sina kraj očeta; primakniti stol kraj postelje / znositi plevel kraj njive *na rob, na kraj*

7.1. Preberite zapisano poved in podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

Ko se je vrnil v domači kraj, so ga zaprli, kar popisuje v udarni pesmi Pet in dvajset.

– Beseda *kraj¹* je v zapisani povedi rabljena v prvem / drugem / tretjem slovarskem pomenu.

– Beseda *kraj¹* je enopomenka / večpomenka.

(1)

7.2. Besedi *kraj¹* in *kraj²* uporabite v novi povedi, tako da boste dokazali, da imata različen pomen.

Poved: _____

(2)

7.3. Besedi *kraj¹* in *kraj²* se razlikujeta tudi v naglasu.

Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici in dopolnite poved.

– Samoglasnik a v besedi *kraj¹* je naglašen / nenaglašen in kratek / dolg.

– Samoglasnik a v besedi *kraj²* je naglašen / nenaglašen, zato tovrstne besede

imenujemo _____.

(2)

(5 točk)

8. V oglate oklepaje napišite izgovor obkroženih delov besed.

skrivnost^{en} [] []

trpljenje []

brezizhodnost []

češ^{enj} []

vselej []

(3 točke)

9. Preberite poved.

V svojem klicu po enakopravnem odnosu je izjemno moderen, njegov pogled na prvo ljubezen pa ni romantičen, zato učinkuje globlje ter uspe izpričati človeškost.

9.1. Iz povedi v preglednico izpišite besede, ki imajo zahtevane naglašene samoglasnike.

Ozki e	Široki ε	Ozki o	Široki o	Polglasnik

(4)

9.2. Iz povedi izpišite:

– besedo, v kateri pride pri izgovoru do premene po zvenečnosti/prilikovanja/asimilacije:

– besede z nenaglašnim polglasnikom:

(2)

(6 točk)

10. V povedi opazujte, kako se besede stopnjujejo.

V svojem klicu po enakopravnem odnosu je izjemno moderen, njegov pogled na prvo ljubezen pa ni romantičen, zato učinkuje globlje ter uspe izpričati človeškost.

10.1. Iz povedi izpišite besedo, ki je stopnjevana dvostopenjsko (elativno), in besedo, ki je stopnjevana tristopenjsko, in sicer z obrazili.

Beseda, ki je stopnjevana dvostopenjsko (elativno)	Beseda, ki je stopnjevana tristopenjsko, in sicer z obrazili

(2)

10.2. V katero besedno vrsto spada beseda, ki jo stopnjujemo z obrazilom?

(1)

Besedo postavite v presežnik in tvorite novo poved.

(2)

10.3. V zapisani povedi enega od pridevnikov lahko stopnjujemo samo opisno. Izpišite ga in ga stopnujte.

Osnovnik	Primernik	Presežnik

(1)

(6 točk)

11. Preberite besedilo.

Že zgodaj je izostril čut za razredno neenakost in okusil surovost delavskega življenja. Njegove najzgodnejše ohranjene pesmi sežejo v leto 1938, ko je bil star komaj šestnajst let. Trdo življenje svojega očeta, dedka in strica, ki je bilo prežeto z alkoholizmom, je popisal v ciklu *Obrazi*.

11.1. Obkrožite pravilno rešitev.

Samostalniki *neenakost*, *surovost*, *življenje* iz prve povedi se praviloma rabijo

- A v vseh treh številih.
- B samo v ednini.
- C samo v množini.

(1)

11.2. Podčrtanim glagolom iz zapisanega besedila določite glagolski vid. Glagolom pripišite še vidski par.

Izpisani glagol	Glagolski vid	Vidski par
je izostril		
(je) okusil		
sežejo		

(2)

11.3. Glagol *sežejo* iz druge povedi postavite v zahtevano obliko in z njo tvorite novo smiselno poved.

– v nedoločnik:

– v velelnik za 2. osebo dvojine:

(3)

11.4. Opazujte zadnjo poved in podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

Dovršni glagol v pretekliku *je popisal* izraža zaključeno dejanje kot celoto /
netrajajoče dejanje.

(1)

(7 točk)

12. Preberite povedi.

Decembra 2022 bo minilo sto let od rojstva Karla Destovnika Kajuha. Pesnik je umrl pri komaj enaindvajsetih letih, a je za seboj pustil bogato zapuščino v verzih in pismih.

12.1. Iz povedi izpišite členek. _____

(1)

Zamenjajte ga s sopomenskim členkom. _____

(1)

12.2. Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnicah.

Členek v izpisani povedi izraža težavno uresničitev dejanja/izraža zelo majhno mero/izraža dvom oziroma negotovost/izraža pravkaršnjo izvršitev dejanja.

(1)

(3 točke)

13. Preberite poved.

Kajuh je v svojih pesmih opisoval čas revščine, neenakosti, diskriminacije, strahu ter splošnega nezaupanja in nasprotovanja.

13.1. Iz povedi izpišite besedi, ki imata dva naglasa.

_____ (2)

13.2. V katero vrsto tvorjenke spadata?

Vrsta tvorjenke: _____

(1)

13.3. Tvorite novi povedi, v katerih se boste na nanašalnico *pesmih*, ki je v zapisani povedi podčrtana, navezovali z zahtevanim načinom navezovanja.

– Navezovanje z osebno glagolsko obliko/morfemskim naveznikom:

Poved: _____

– Navezovanje z zaimkom/pozajmljanje:

Poved: _____

(3)

(6 točk)

14. 14.1. Preberite poved ter s podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele.

Zaradi vse večjega kulturnega in političnega udejstvovanja je moral svoje izobraževanje na gimnaziji postaviti na stranski tir.

(4)

- 14.2. Opazujte povedek v zapisani povedi. Obkrožite ustrezno možnost ob poševnici.

Zloženi povedek v povedi vsebuje polnopolnomenški/nepolnopolnomenški glagol, ki ga dopolnjuje povedkovo določilo/povedkov prilastek.

(2)

- 14.3. Poimenujte vrsti prislovnega določila v povedi.

_____ (1)

- 14.4. Prvo prislovno določilo pretvorite v ustrezni odvisnik in poved ponovno napišite.

_____ (2)

(9 točk)

15. Grafično prikažite skladenjsko sestavo povedi (S-strukturo).

Zaljubljenca je v temnih časih uspelo prižgati plamen upanja, da bosta, potem ko bo skupni boj za svobodo in novo domovino končan, lahko uresničila svojo ljubezen, si ustvarila družino in vzgajala otroke v miru.

(3)

- 15.1. Dopolnite poved.

V opazovani povedi se pojavljata dva raznovrstna odvisnika, in sicer

_____ in _____ odvisnik. (2)

(5 točk)

22. Decembra smo v Narodni in Univerzitetni knjižnici odprli rastavo *Čas življenja in čas smrti: Karel Destovnik Kajuh (1922 – 1944)*. Njen naslov ponazarjata dve uri iz Kajuhovega življenja: drobna ženska zapestna ura, ki jo je imel pri sebi ob smrti in domača stenska ura. Postale sta prispodoba minljivosti življenja, ki nam odštevata sekunde do konca bivanja, hkrati pa vabita k razmisleku o neskončnemu trajanju v prostoru umetnosti, ki ga je Kajuh za vselej obogatil z njegovo poezijo.

(5 točok)

- (17 točků)

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

L

[illegible]

Prazna stran

Prazna stran

Prazna stran